

WILLIAM GOLDING

ΤΟ ΚΩΔΩΝΟΣΤΑΣΙΟ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΜΙΧΑΛΗΣ ΜΑΚΡΟΠΟΥΛΟΣ

διόπτρα

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ	7
ΤΟ ΚΩΔΩΝΟΣΤΑΣΙΟ	13
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ	285

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

«Γελούσε με το πιγούνι ψηλά και κουνώντας το κεφάλι. Με τη λαμπρότητα του ηλιόφωτος μέσ' από τα υαλογραφήματα, ο Θεός Πατήρ εκρήγνυτο στο πρόσωπό του [...]»,* Το *Κωδωνοστάσιο* ξεκινά με τούτες τις φράσεις που ηχούν ταυτόχρονα σαν ευφρόσυνος ευαγγελισμός και ολέθριο προμάντεμα. Ο Θεός εκρήγνυται στο πρόσωπο του αιδεσιμότατου Τζόσελιν, που μέσα στην τυφλή του οίηση θεωρεί τον εαυτό του τον εκλεκτό που εκλήθη σε ένα όραμα να αναπέμψει, απ' τον καθεδρικό ναό του οποίου είναι πρεσβύτερος, μια λαμπρή προσευχή με τη μορφή ενός μεγαλειώδους κωδωνοστασίου που άλλο όμοιό του, τόσο ψηλό, δεν έχουν αντικρίσει μάτια ανθρώπου. Επαίρεται για την ταπεινοσύνη του («Κύριε, Σε ευχαριστώ που με κράτησες ταπεινό!»), και για τη φθίση που του κατατρώει την πλάτη θεωρεί πως είναι η φλόγα από τον φύλακα άγγελό του πίσω του.

Σε μια σειρά από χριστιανικούς (;) μύθους πτώσης, από τον

* God was exploding on his face.

Άρχοντα των Μυγών (*Lord of the Flies*, 1954) ως τα Μάρτινο Φαταούλας (*Pincher Martin*, 1956) και Ελεύθερη Πτώση (*Free Fall*, 1959), το Κωδωνοστάσιο (*The Spire*, 1964) κατέχει θέση εξέχουσα και κομβική, γιατί φέρνει τον εκπαιδευμένο άνθρωπο εκεί που χτυπά η καρδιά της πίστης, σ' έναν καθεδρικό ναό, και ο εξόριστος απ' τον Παράδεισο –και τυφλωμένος τόσο, που βιώνει την εξορία του ως θέωση– είναι ένας φορέας του λόγου του Θεού, ένας ιερέας.

Και η ειρωνεία είναι διπλή. Η πτώση δεν συντελείται απλώς στον οίκο του Θεού, αλλά δίνεται συνάμα ως ιστορία μιας ανόδου. Το κωδωνοστάσιο λίγο λίγο υψώνεται, στραβό, πάνω σ' ανύπαρκτα θεμέλια, και μαζί ανίπταται η παραπλανημένη αίσθηση μεγαλοσύνης του πρεσβυτέρου Τζόσελιν, ενός ανόητου ανθρώπου που θεωρεί εαυτόν εργαλείο της θεϊκής βούλησης και στην πλάνη του παρασέρνει τον σεξουαλικά ανίκανο Πάνγκολ, δύσμοιρο εκκλησάρι του ναού, τη νεαρή και όμορφη σύζυγό του την Γκούντι, και τον πρωτομάστορα Ρότζερ Μείσον, που διαπράττει μοιχεία με την Γκούντι και, παρά τη θέλησή του, υποτάσσεται στη βούληση του Τζόσελιν και εξακολουθεί με το συνεργείο του να υψώνει σπιθαμή σπιθαμή το κωδωνοστάσιο, κι ας ξέρει πως είναι ολέθριο, ενώ οι κολόνες που πάνω του στέκει πάλλονται, «τραγουδούν», και τέλος λυγάνε.

Το κωδωνοστάσιο είναι μια μεταφορά, μα δοσμένη λογοτεχνικά ως κυριολεξία, γιατί σ' όλες του τις ιστορίες ο Γκόλντινγκ κατείχε τούτη τη γνώση, πως μια μεταφορά είναι τελικά σαθρή αν δεν δίνεται με όλο τον ρεαλισμό μιας κυριολεκτικής ιστορίας που πατάει σε πρακτικές λεπτομέρειες και τις χρησιμοποιεί ως δομικά της υλικά για να πει κάτι

άλλο. Παρακολουθεί την οικοδόμηση του κωδωνοστασίου ως τεχνική πρόκληση που οφείλει να την αποδώσει στο χαρτί όχι γενικολογώντας, μα εξειδικεύοντας. Αν στην τριλογία *Ως τα Πέρατα της Γης* (Μύησις Ταξιδευτού [*Rites of Passage*, 1980]), *Σε Απόσταση Αναπνοής* [*Close Quarters*, 1987], *Φωτιά στα Έγκατα* [*Fire Down Below*, 1989]), το τελευταίο μεγάλο του έργο, τούτη η μεταφορά με όψη κυριολεξίας ήταν ένα πλοίο την εποχή των Ναπολεόντειων Πολέμων, εδώ είναι ο μεσαιωνικός καθεδρικός ναός και το μοιραίο κωδωνοστάσιό του.

Λίγα στοιχεία μάς δίνει ο Γκόλντινγκ για την εποχή που διαδραματίζεται η ιστορία του – από λιγοστές πληροφορίες εδώ κι εκεί, συνάγεται πως είναι γύρω στο 1100 μ.Χ. Από κάθε άποψη, είναι ο Γκόλντινγκ το αντίθετο ενός «ιστορικού μυθιστοριογράφου». Φειδωλός στα πραγματολογικά στοιχεία, με εξαίρεση τα σχετικά με το αρχιτεκτόνημα, δεν επιθυμεί επ’ ουδενί να αναπλάσει την εποχή (που κάνει ίσως, τελικά, την ανάπλάσή της πιο φυσική, γιατί μόνο ένας σύγχρονος, που θέλει να δείξει όλα όσα υπήρξαν και να αποδείξει ότι προτού πιάσει να γράφει «μελέτησε», στέκεται στην παραμικρή λεπτομέρεια, ό,τι ακριβώς δεν κάνει, δηλαδή, ένας συγγραφέας που γράφει για την εποχή του).

Ο Γκόλντινγκ είναι μοντέρνος. Ένας μοντέρνος με «παλαιά φωνή», που δείχνει παράδοξος ίσως – και μοντέρνος, πιθανώς, επειδή μοιάζει η φωνή του να έρχεται από παλαιά. Η ικανότητά του να γίνεται συγκεκριμένος «στεριώνει» γερά την ιστορία του, μα με την περιγραφική του δεινότητα αποδίδει στην εικόνα τον ψυχικό αντίκτυπο που ‘χει πάνω σ’ αυτόν που τη βιώνει. Οι περιγραφές του όταν ο Τζόσελιν βρίσκεται στην κορυφή του κωδωνοστασίου, αρπαγμένος από κάπου

και σκυφτός πάνω απ' το χάος, δίνουν το δέος που νιώθει ο πρεσβύτερος να τον κυριεύει αντικρίζοντας τούτη την πρωτόγνωρη εικόνα, ενώ από κάτω του πουλιά πετούν, το ποτάμι ξετυλίγεται φιδωτό ως πέρα, και το ασταθές κωδωνοστάσιο ταλαντεύεται ελαφρά.

Ενόσω το οικοδόμημα που οραματίστηκε υψώνεται, αυτός πέφτει, ως το προδιαγεγραμμένο τραγικό τέλος.

Και ο παλαιός, μοντέρνος Γκόλντινγκ είναι, επίσης, ένας ιδιότυπος υπαρξιστής. «Η μόνη πραγματική πρόοδος είναι αυτή του ατόμου προς μια –ηθική θα την περιέγραφα– ολοκλήρωση»* λέει απηχώντας τον Καμύ ή τον Πάουλ Τίλιχ.

Και, αν στο τέλος ο πρεσβύτερος Τζόσελιν είναι ένας τραγικός έκπτωτος, ρακένδυτος, χτυπημένος απ' τον όχλο, έχει μολοντούτο κερδίσει κάτι: την αυτεπίγνωση, που είναι και η μόνη αληθινή γνώση.

«Αν δεν μπορούσε ο Δαβίδ να χτίσει τον ναό επειδή είχε αίμα στα χέρια του, τι πρέπει να ειπωθεί για εμάς, για μένα;»

Με την αρχική του οίηση ακολουθεί μια ανοδική πτώση, αλλά με την τωρινή του ταπεινοσύνη τούτη η ανοδική πτώση έχει αντιστραφεί σε καθοδική άνοδο. Ο Τζόσελιν δεν ανυψώθηκε ο ίδιος μαζί με το κωδωνοστάσιό του, μα τελικά ανυψώνεται πέφτοντας, γιατί, αν μη τι άλλο, γνωρίζει πλέον την αλήθεια.

«Εξω από την πόρτα ήταν μια στοίβα ξύλα στο ψηλό πυκνό χορτάρι. Μια μυρωδιά τον χτύπησε, έτσι έγειρε πάνω στα ξύλα, αδιαφορώντας για την πλάτη του, και περίμενε ωστόσο

* Jack I. Biles, *Talk: Conversations with William Golding* (New York: Harcourt, 1970).

η οδύνη να αναβρύσει από τα μάτια του. Ύστερα ένιωσε μια κίνηση πάνω από το κεφάλι του, και μια ξέφρενη ελπίδα τον κυρίεψε για μια στιγμή. Έστριψε τον λαιμό του και κοίταξε ψηλά και πλάγια. Ένα σύννεφο από αγγέλους ανέλαμπε στο ηλιόφως, ήταν ρόδινοι και χρυσαφιοί και λευκοί· κι ανέδιναν τη γλυκιά ετούτη μυρωδιά φαιδρυνόμενοι από το φως και τον αέρα. Έφερναν μαζί τους καθαρά φύλλα σκορπισμένα εδώ κι εκεί, κι ανάμεσά τους κάτι μακρύ και μαύρο, που ξεπετιόταν. Το κεφάλι του στροβιλίστηκε από τους αγγέλους, και ξάφνου κατάλαβε ότι στη μηλιά δεν υπήρχε ένας κλώνος μόνο. Ήταν εκεί, πέρα από τον τοίχο, ξέχειλη από το σύννεφο και το σκόρπισμα, αδράχνοντας τη γη και τον αέρα, ένας πίδακας, ένα θαύμα, μια μηλιά· και τον έκανε αυτό να κλάψει σαν παιδί, έτσι που δεν μπορούσε να πει εάν χαιρόταν ή αν λυπόταν. Ύστερα, εκεί που ο κήπος του πρεσβυτερίου έφτανε στο ποτάμι και δέντρα απλώνονταν πάνω από το νερό που γλιστρούσε, είδε όλο το γαλάζιο του ουρανού συμπυκνωμένο σε ένα φτερωτό ζαφείρι που ανέλαμψε μία φορά».

Στο όραμά του βλέπει μια μηλιά, το δέντρο του Παραδείσου. Και την παίρνει μαζί του ως το τέλος, όταν ξεψυχώντας αναφωνεί:

Είναι σαν τη μηλιά!

Μιχάλης Μακρόπουλος

ΤΟ ΚΩΔΩΝΟΣΤΑΣΙΟ

Στην Τζούντι

Ένα

Γελούσε με το πιγούνι ψηλά και κουνώντας το κεφάλι. Με τη λαμπρότητα του ηλιόφωτος μέσ' από τα υαλογραφήματα, ο Θεός Πατήρ εκρήγνυτο στο πρόσωπό του· μια λαμπρότητα που με τις κινήσεις του μετακινούνταν κι αυτή, άλλοτε κατακαίοντας κι άλλοτε δοξάζοντας τον Αβραάμ, τον Ισαάκ και ξανά τον Θεό. Με τα ευφρόσυνα δάκρυα στα μάτια του, φτιάχνονταν κι άλλες φωτεινές ακτίνες και ρόδες και ουράνια τόξα.

Με σηκωμένο το πιγούνι, με τα χέρια του να βαστούν μπροστά του τη μακέτα του καμπαναριού, με τα μάτια μισόκλειστα· χαρά...

«Τη μισή μου ζωή περίμενα τούτη τη μέρα!»

Αντίκρυ του, από την άλλη πλευρά της μακέτας του καθεδρικού πάνω στον πάγκο του, στεκόταν ο πρωτοσύγκελλος, με το πρόσωπό του σκοτεινό απ' τις σκιές πάνω από τη γέριχη χλωμάδα του.

«Δεν ξέρω, αιδεσιμότατέ μου. Δεν ξέρω».

Κοίταξε τη μακέτα του καμπαναριού, που τη βαστούσε γερά ο Τζόσελιν και με τα δύο χέρια. Αδύναμη η φωνή του, περιπλανήθηκε μέσα σε όλο το εύρος και το ύψος του αέρα στο Συνοδικό.

«Αν ωστόσο αναλογιστείτε πως τούτο εδώ το μικρό κομμάτι ξύλο – πόσο μήκος να 'χει;»

«Μισό μέτρο, πανοσιολογιάτε».

«Μισό μέτρο. Ναι. Μάλιστα. Θα 'ναι μια κατασκευή από ξύλο και πέτρα, σωστά;...»

«Εκατόν είκοσι μέτρα ψηλή».

Ο πρωτοσύγκελλος τραβήχτηκε στο ηλιόφως, με τα χέρια ψηλά στο στήθος του, κοίταξε γύρω και κατόπιν ψηλά προς την οροφή. Ο Τζόσελιν, πάλι, του 'ριξε μια λοξή ματιά με αγάπη.

«Τα θεμέλια. Ξέρω. Θα φροντίσει ο Θεός».

Ο πρωτοσύγκελλος είχε βρει ό,τι γύρευε, μια ανάμνηση.

«Ναι».

Γέρικά πολυάσχολος έπειτα, έσυρε στις πλάκες τα πόδια του μέχρι την πόρτα και βγήκε έξω, αφήνοντας στον αέρα πίσω του ένα μήνυμα.

«Ο όρθρος. Φυσικά».

Ο Τζόσελιν έμεινε ασάλευτος, στέλνοντας σαν βέλος προς τον άνθρωπο την αγάπη του. Ο τόπος μου, το σπίτι μου, οι άνθρωποί μου. Θα βγει από το βεστιάριο στην ουρά της πομπής και θα στρίψει αριστερά όπως πάντα, αλλά κατόπιν θα θυμηθεί και θα στρίψει δεξιά προς το παρεκκλήσι της Παναγίας! Έτσι ο Τζόσελιν γέλασε ξανά με ιερή ιλαρότητα, με το πιγούνι υψωμένο. Τους ξέρω όλους, ξέρω τι κάνουν και τι θα κάνουν· ξέρω τι έχουν κάνει. Όλα αυτά τα χρόνια που είμαι εδώ, έχω φορέσει σαν ρούχο πάνω μου τούτο το μέρος.

Σταμάτησε να γελά και σκούπισε τα μάτια του. Πήρε το λευκό κωδωνοστάσιο και το σφήνωσε μες στην τετράγωνη τρύπα που ήταν κομμένη στην παλιά μακέτα του καθηδρικού.

«Ορίστε!»

Ήταν η μακέτα σαν ξαπλωτός άνθρωπος. Το κεντρικό κλίτος ήταν τα πόδια του ενωμένα, οι πτέρυγες στις δυο μεριές ήταν τα χέρια του απλωτά. Η χορωδία ήταν το κορμί του, και το παρεκκλήσι της Παναγίας, όπου θα τελούνταν τώρα οι λειτουργίες, ήταν το κεφάλι του. Κι επίσης τώρα, να ξεφυτρώνει, να προβάλλει, να ξεπετιέται από την καρδιά του κτιρίου, υπήρχε αυτό που ήταν το στέμμα και το μεγαλείο του, το νέο κωδωνοστάσιο. Δεν ξέρουν, σκέφτηκε, δεν μπορούν να ξέρουν ωσότου να τους πω για το όραμά μου! Και, γελώντας ευφρόσυνα ξανά, βγήκε από το Συνοδικό, κει που ο ήλιος στοιβαζόταν, θαρρείς, στο αίθριο με τους σκεπαστούς διαδρόμους γύρω. Και πρέπει να θυμάμαι πως το κωδωνοστάσιο δεν είναι το παν! Πρέπει, όσο μπορώ, να κάνω ό,τι ακριβώς έκανα ανέκαθεν.

Έτσι πήγε τριγύρω στους διαδρόμους, σηκώνοντας το ένα μετά τ' άλλο τα καταπετάσματα, ώσπου έφτασε στην πλαϊνή πόρτα στο δυτικό άκρο του καθηδρικού. Σήκωσε προσεκτικά το μάνταλο για να μην κάνει θόρυβο. Έσκυψε το κεφάλι καθώς περνούσε και είπε μέσα του, όπως πάντα: «Άρατε πύλας, οί ἄρχοντες ὑμῶν!». Καθώς όμως έμπαινε, ήξερε πως αυτή του η προσοχή ήταν αχρείαστη, τόσος που ήταν ήδη ο θόρυβος μες στον καθηδρικό. Ο όρθρος, με τους ήχους του εξασθενημένους, τόσο μικρούς που χωρούσανε στη χούφτα σου, ακουγόταν παρ' όλα αυτά από το παρεκκλήσι της Παναγίας στο άλλο άκρο του καθηδρικού, πίσω από το ξύλινο

και μουσαμαδένιο παραπέτασμα. Υπήρχε ένας εγγύτερος ήχος που, αν κι ό,τι τον αποτελούσε ήταν α ξεχώριστο όπως μπερδευόταν με τις αντηχήσεις, φανέρωνε μολοντούτο ότί άνθρωποι έσκαβαν στο χώμα και στην πέτρα. Μιλούσαν, πρόσταζαν, μερικές φορές φώναζαν, έσερναν ξύλα πάνω στις πλάκες, κυλούσαν φορτώματα και τ' άδειαζαν απότομα, έτσι που ο συνολικός ήχος θα ήταν αόριστος σαν τους θορύβους στο παζάρι, αν οι χώροι που τον αντηχούσαν δεν τον έστελναν να γυρνάει ξανά και ξανά γύρω, προφταίνοντας τον εαυτό του και τον διαπεραστικό ήχο της χορωδίας, και τραγουδώντας μια ατελείωτη νότα. Τόσο νέοι ήταν γι' αυτόν οι θόρυβοι, που πήγε βιαστικά ως την κεντρική ευθεία του καθεδρικού στη σκιά της μεγάλης δυτικής θύρας, γονάτισε στην κρυμμένη Αγία Τράπεζα· κι έπειτα στάθηκε κοιτώντας.

Για μια στιγμή ανοιγόκλεισε τα μάτια. Είχε κι άλλη φορά ήλιο, μα όχι σαν τώρα. Ό,τι έδειχνε φαινομενικά πιο στέρεο στο κεντρικό κλίτος δεν ήταν το φράγμα από ξύλο και μουσαμά που το έκοβε στα δύο στα σκαλιά της χορωδίας, μήτε οι δύο στοές του κλίτους ήταν, ή τα παρεκκλήσια των δωρητών και οι βαμμένες μεγάλες πλάκες των τάφων στο ανάμεσό τους. Το πιο στέρεο πράγμα ήταν το φως. Κοιμάτιαζε τις σειρές τα παράθυρα στο νότιο κλίτος μέσα σε μια έκρηξη χρώματος· έπεφτε λοξό μπρος του από τα δεξιά προς τα αριστερά σε ακριβή σχηματισμό και χτυπούσε στη βάση των κιόνων στη βόρεια πλευρά του κεντρικού κλίτους. Παντού, ψιλή σκόνη χάριζε σε τούτες τις ράβδους και τους κορμούς φωτός τη σπουδαιότητα αληθινών διαστάσεων. Τα κοίταξε ανοιγοκλείνοντας τα μάτια ξανά, βλέποντας κοντά του πώς οι ξεχωριστοί κόκκοι σκόνης στριφογυρνούσαν

ο ένας γύρω απ' τον άλλο ή αναπηδούσαν όλοι μαζί σαν μυγάκια σε μια πνοή του ανέμου. Είδε πόσο μακριά παρ-σέρνονταν σε σύννεφο, πώς κουλουριάζονταν ή αιωρούνταν ασάλευτοι για μια στιγμή και, στις πιο μακρινές ράβδους και τους κορμούς, γίνονταν μονάχα χρώμα, ένα μελένιο χρώμα σαν σχισίματα στο σώμα του καθεδρικού ναού. Εκεί που η νότια πτέρυγα φώτιζε το σημείο όπου πτέρυγες και κλίτος τέμονταν στο κέντρο, από βιτρό σε ύψος κοντά στα πενήντα μέτρα, το μελένιο χρώμα πύκνωνε σε έναν κίονα που υψωνόταν ολόσινα σαν του Άβελ, από κει που άντρες δούλευαν με λοστούς στις πλάκες.

Κούνησε το κεφάλι με έκπληξη και θλίψη μπροστά σε τούτο το συμπαγές ηλιόφως. Αν δεν ήταν αυτός ο κίονας του Άβελ, σκέφτηκε, θα μου φαινόταν πως έχει τούτο το φως αληθινές διαστάσεις και θα πίστευα, τότε, ότι το πέτρινο πλοίο μου έχει εξοκείλει πλαγιαστό· και χαμογέλασε λιγάκι καθώς σκέφτηκε πώς ο νους αγγίζει με νόμους καθετί και μολαταύτα ξεγελιέται εύκολα σαν παιδί. Αντίκρυ στο φράγμα αυτό από ξύλο και μουσαμά στο άλλο άκρο του κεντρικού κλίτους, και τώρα που τα κεριά έχουν φύγει από τους πλαϊνούς βωμούς, θα μπορούσα να σκεφτώ πως αυτός είναι ένας ειδωλολατρικός ναός, και οι δύο άντρες κεντρικά στην ηλιοφώτιστη σκόνη, με τους λοστούς τους (και τι θόρυβος λατομείου είναι τούτος, τι αντηχήσεις, καθώς σηκώνουν την πλάκα και την αφήνουν να πέσει ξανά), οι ιερείς ποιος ξέρει τι αλλόκοτης τελετουργίας – Συγχώρα με.

Σε αυτόν τον οίκο για εκατόν πενήντα χρόνια, υφαίνουμε ένα πυκνό ύφασμα από ασταμάτητες προσευχές. Τα πράγματα θα είναι όπως ήταν, μονάχα πιο καλά, πιο πλούσια, με

το μοτίβο της λατρείας να είναι επιτέλους πλήρες. Πρέπει να πάω να προσευχηθώ.

Και έπειτα συνειδητοποίησε πως δεν θα πήγαινε ακόμη να προσευχηθεί, ως και σε τούτη τη μεγάλη ημέρα χαράς. Κι από το ατόφιο αίσθημα ευφροσύνης, γέλασε δυνατά, ξέροντας γιατί δεν θα πήγαινε, ξέροντας από παλιά την καθημερινότητα· ξέροντας ποιος κυνηγούσε, ποιος έκανε κήρυγμα, ποιος αναπλήρωνε ποιον· ξέροντας την ασφάλεια του πέτρινου πλοίου, του πληρώματός του.

Και les και τούτη η γνώση ήταν το σύνθημα για ένα διάλειμμα, άκουσε ένα μάνταλο να υψώνεται στη βορειοδυτική γωνιά και μια πόρτα να ανοίγει τρίζοντας. Θα δω, όπως κάθε ημέρα, την εν Θεώ θυγατέρα μου!

Και πράγματι, les και η θύμησή της την είχε καλέσει, μπήκε γρήγορα από την πόρτα, έτσι κι αυτός στάθηκε περιμένοντας όπως πάντα να την ευλογήσει. Όμως η σύζυγος του Πάνγκολ έστριψε αριστερά σηκώνοντας το χέρι μες στη σκόνη. Μόλις που πρόφτασε αυτός να δει φευγαλέα το μακρύ, γλυκό πρόσωπο, προτού εκείνη προχωρήσει στο βόρειο κλίτος αντί να έρθει ευθεία· έτσι αναγκάστηκε να την ευλογήσει μέσα του μονάχα. Την παρακολούθησε με αγάπη και με λίγη απογοήτευση καθώς αυτή περνούσε από τους αφώτιστους βωμούς στο βόρειο κλίτος, την είδε να ρίχνει πίσω την κουκούλα της, έτσι που φάνηκε η λευκή της καλύπτρα, και φευγαλέα το πράσινό φόρεμά της καθώς ο γκρίζος μανδύας τραβιόταν πίσω. Είναι ολωσδιόλου γυναίκα, σκέφτηκε αγαπώντας την· το δείχνει αυτή η ανόητη, η παιδιαστική περιέργεια. Όμως είναι ζήτημα, αυτό, για τον Πάνγκολ ή τον πατέρα Άνσελμο. Και les κι αναγνώρισε και η ίδια τη μωρία της, την είδε να

κάνει γρήγορα τον κύκλο της τρύπας, με το ένα χέρι ψηλά μες στη σκόνη, να διασχίζει το κεντρικό κλίτος και να βροντάει πίσω της τη θύρα της βασιλείας των ουρανών. Ένευσε με σοβαρό ύφος.

«Φαντάζομαι ότι πρέπει εντέλει να αλλάξει κάτι για εμάς».

Μετά τον βρόντο της πόρτας, η σιωπή ήταν σχεδόν απόλυτη, ώσπου ακούστηκε μέσα της ένας νέος σιγανός ήχος, *ταπ ταπ ταπ*. Στράφηκε αριστερά κι εκεί ήταν ο μουγγός, με την πέτση ποδιά του, καθισμένος στο βάθρο της βόρειας στοάς, με την πέτρα ανάμεσα στα γόνατά του.

Ταπ ταπ ταπ.

«Πιστεύω ότι σ' έκανε να διαλέξεις εμένα, Γκίλμπερτ, επειδή μένω τόσο πολύ ακίνητος».

Ο μουγγός σηκώθηκε μεμιάς. Ο Τζόσελιν του χαμογέλασε.

«Απ' όλους τους ανθρώπους που έχουν σχέση μ' αυτό το πράγμα, εγώ μοιάζει να κάνω τα λιγότερα, δεν βρίσκεις;»

Ο μουγγός χαμογέλασε σαν σκύλος και μουρμούρισε με τ' άδειο του στόμα. Ο Τζόσελιν γέλασε χαρούμενα κι αυτός κι ένευσε λες και μοιράζονταν ένα μυστικό.

«Πρώτα κείνους τους τέσσερις κίονες στο κέντρο, αν δεν κάνουν τίποτα!»

Ο μουγγός γέλασε κι ένευσε σ' απάντηση.

«Θα πάω σε λίγο να προσευχηθώ. Μπορείς να 'ρθεις κι εσύ, να καθίσεις ήσυχα και να δουλέψεις. Φέρε μαζί σου ένα πανί για τα κομματάκια και τη σκόνη, ειδάλλως ο Πάνγκολ θα σε πετάξει με τη σκούπα σαν φύλλο έξω απ' το παρεκκλήσι της Παναγίας. Δεν πρέπει να του γινόμαστε μπελάς».

Κι έπειτα ακούστηκε ένας άλλος νέος θόρυβος. Ξέχασε τον μουγγό και αφουγκράστηκε με το κεφάλι γυρισμένο

πλάι. Όχι, είπε μέσα του, δεν μπορεί να το 'χαν κάνει ακόμη· δεν μπορεί! Προχώρησε βιαστικά στο νότιο κλίτος, όπου θα μπορούσε να δει λοξά αντίκρυ στον καθεδρικό, στη βόρεια πτέρυγα. Στάθηκε δίπλα στη γωνία του παρεκκλησίου του Πέβερελ. Ψιθύρισε με μια χαρά που παραήταν βαθιά για τον ανοιχτό αέρα.

«Είν' αλήθεια. Ύστερα από τόσα χρόνια και κόπους. Δόξα εν υψίστοις».

Γιατί έκαναν το αδιανόητο. Χρόνια ολόκληρα πηγαίνω από κει, σκέφτηκε. Υπήρχαν το έξω και το μέσα, ξεκάθαρα χωρισμένα, τόσο αιώνια και αναπόφευκτα, όσο είναι το σήμερα με το χθες. Η λεία πέτρα του μέσα, με σχέδια και με χρώμα, και η τραχιά, σκεπασμένη με λειχήνες πέτρα του έξω. Εχθές, ή πριν από μόλις ένα Άβε Μαρία, απείχαν μισό χιλιόμετρο. Ωστόσο τώρα ο αέρας φυσάει μέσα κι από τα δύο. Αγγίζονται, τούτες οι χωριστές πλευρές. Σαν μέσα από κλειδαρότρυπα, βλέπω ως αντίκρυ στο πέρασμα, μέχρι το σπίτι του πρωτοσύγκελλου, όπου θα είναι ίσως ο Ίβο.

Κουράγιο. Δόξα εν υψίστοις. Είναι μια τελική αρχή. Άλλο ήταν να τον αφήσουν να ανοίξει μια τρύπα στο κέντρο του ναού σαν τάφο κάποιου υψηλού προσώπου, κι άλλο είναι αυτό εδώ. Τώρα απλώνω το χέρι στο σώμα το ίδιο της εκκλησίας μου. Σαν γιατρός, βυθίζω το μαχαίρι μου στο στομάχι, που είναι ναρκωμένο με όπιο.

Και το μυαλό του για λίγο έπαιξε με την ιδέα του ναρκωτικού, καθώς σκεφτόταν ότι ο αδύναμος ήχος του όρθρου ήταν η σιγανή ανάσα του ναρκωμένου κορμιού ξαπλωμένου ανάσκελα.

Νεανικές φωνές ακούστηκαν από την άλλη πλευρά του παρεκκλησίου του δωρητή.

«Λέγε ό,τι θέλεις· είναι περήφανος».

«Και αδαής».

«Ξέρεις κάτι; Νομίζει ότι 'ναι άγιος! Ένας άνθρωπος σαν ελόγου του!»

Όταν όμως είδαν οι δύο διάκοι τον πρεσβύτερο να ορθώνεται από πάνω τους, έπεσαν στα γόνατα.

Κοίταξε χαμηλά, αγαπώντας τους μες στη χαρά του.

«Λοιπόν, τέκνα μου! Τι 'ν' αυτό; Πισώπλατο μαχαίρωμα; Σκάνδαλο; Δυσφήμιση;»

Έσκυψαν το κεφάλι και δεν είπαν τίποτα.

«Ποιος είναι αυτός ο άμοιρος; Αντί να προσεύχεστε γι' αυτόν. Για ελάτε».

Άρπαξε δύο τούφες και τις τράβηξε απαλά, σηκώνοντας πρώτα το ένα λευκό πρόσωπο κι έπειτα το άλλο.

«Ζητήστε από τον πρωτοσύγκελλο να σας ορίσει επιτίμιο. Κοιτάξτε να κατανοήσετε ορθά το επιτίμιο και θα σας είναι τότε, αυτό, μεγάλη χαρά».

Τους γύρισε την πλάτη για να προχωρήσει στο νότιο κλίτος, όμως τον περίμενε κι άλλη καθυστέρηση. Ο Πάνγκκολ στεκόταν στην προσωρινή πόρτα που έβγαζε μέσ' από το ξύλο και τον μουσαμά από το νότιο περίστωο στο κέντρο του ναού, και τώρα, αντικρίζοντας τον Τζόσελιν, έδιωξε αυτούς που τον βοηθούσαν στο σκούπισμα και ζύγωσε με χλωλό βήμα, σέρνοντας λιγάκι το αριστερό πόδι και κρατώντας τη σκούπα οριζόντια μπρος του και με τα δύο χέρια.

«Αιδεσιμότατε».

«Όχι τώρα, Πάνγκκολ».

«Σας παρακαλώ!»

Ο Τζόσελιν κούνησε αρνητικά το κεφάλι κι έκανε να

περάσει, όμως ο άλλος άπλωσε το τραχύ του χέρι λες και θα αποτολμούσε να το ακουμπήσει στο ράσο του πρεσβύτερου. Ο Τζόσελιν στάθηκε, χαμήλωσε τα μάτια και μίλησε γρήγορα.

«Τι θέλεις λοιπόν; Το ίδιο με πριν;»

«Αυτοί—»

«Δεν είναι δική σου δουλειά αυτοί. Κατάλαβέ το μια και καλή».

Όμως ο Πάνγκολ δεν έκανε πίσω, με το βλέμμα του στραμμένο ψηλά μέσ' από τα πυκνά, μαύρα του μαλλιά. Το καφέ του χιτώνιο ήταν σκονισμένο, όπως και τα πόδια του με τις χιαστί τυλιγμένες καλτσοδέτες, και τα παλιοπάπουσά του. Ως και το θυμωμένο του πρόσωπο ήταν σκονισμένο. Η φωνή του ήταν βραχνή από τη σκόνη και τον θυμό.

«Προχθές σκότωσαν κάποιον».

«Το ξέρω. Άκου, τέκνον μου—»

Ο Πάνγκολ κούνησε το κεφάλι με τέτοια σοβαρότητα και βεβαιότητα, που ο Τζόσελιν βουβάθηκε χαμηλώνοντας τα μάτια και με το στόμα ανοιχτό. Ο Πάνγκολ στήριξε χάμω το ξύλο της σκούπας του και στάθηκε ρίχνοντας πάνω της το βάρος του. Κοίταξε τις πλάκες γύρω κι ύστερα, ψηλά, το πρόσωπο του πρεσβύτερου.

«Μια μέρα θα σκοτώσουν κι εμένα».

Για λίγο ήταν αμίλητοι και οι δύο μες στους θορύβους από τις εργασίες, που με τον αντίλαλο ηχούσαν σαν τραγούδι. Η σκόνη χόρευε στον ήλιο ανάμεσά τους. Αίφνης ο Τζόσελιν θυμήθηκε τη χαρά του. Έριξε και τα δυο του χέρια στους ώμους του δερμάτινου ρούχου του άντρα και τους έσφιξε.

«Δεν θα σε σκοτώσουν. Κανένας δεν θα σε σκοτώσει».

«Τότε θα με διώξουν».

«Δεν θα πάθεις κανένα κακό. Σ' το λέω εγώ».

Ο Πάνγκολ γραπώθηκε από τη σκούπα. Έριξε το βάρος του και στα δυο του πόδια. Το στόμα του στράβωσε.

«Αιδεσιμότατε, γιατί το κάνετε;»

Ο Τζόσελιν άφησε παραιτημένος τα χέρια του να πέσουν και τα έπλεξε μπρος του.

«Το ξέρεις τόσο καλά όσο κι εγώ, τέκνον μου. Όστε αυτός ο οίκος να είναι ακόμα πιο λαμπρός απ' όσο πρωτύτερα».

Ο Πάνγκολ γύμνωσε τα δόντια του.

«Γκρεμίζοντάς τον;»

«Σώπασε, προτού πεις περισσότερα απ' όσα πρέπει».

Όταν απάντησε ο Πάνγκολ, τα λόγια του ήταν σαν επίθεση.

«Έχετε περάσει ποτέ τη νύχτα εδώ, αιδεσιμότατε;»

Απαλά, σαν σε παιδί.

«Πολλές νύχτες. Το ξέρεις πολύ καλά αυτό, τέκνον μου».

«Όταν χιονίζει κι όλο αυτό το βάρος πέφτει στο μολύβι στη σκεπή. Όταν φύλλα βουλώνουν το λούκι—»

«Πάνγκολ!»

«Ο προ-προπάππος μου βοήθησε στο χτίσιμο. Μεσ στην κάψα, τριγυρνούσε στη σκεπή πάνω από τον θόλο εκεί ψηλά, όπως κι εγώ. Γιατί;»

«Ήσυχα, Πάνγκολ, ήσυχα!»

«Γιατί; Γιατί;»

«Πες μου λοιπόν».

«Βρήκε έναν από τους δρύινους κορμούς να κουφοκαίει. Για καλή του τύχη είχε μαζί του ένα σκεπάρνι. Αν πήγαινε να φέρει νερό, η σκεπή θα 'χε λαμπαδιάσει και το μολύβι θα κυλούσε ποτάμι, προτού προλάβει να γυρίσει. Σκεπάρνισε

τ' αναμμένο κάρβουνο, άνοιξε μια τρύπα που μέσα μπορού-
σες να κρύψεις ένα... ένα παιδί, και κουβάλησε τη χόβολη
στα χέρια του, που ψηθήκανε σαν χοιρινό. Το ξέρατε αυτό;»

«Όχι».

«Όμως εγώ το ξέρω. Το ξέρουμε. Όλο αυτό—», κι έδειξε με
τη σκούπα τη σκονισμένη κορνίζα, «αυτό το σπάσιμο και το
σκάψιμο – επιτρέψτε μου να σας πλώ στη σκεπή».

«Έχω άλλα πράγματα να κάνω, όπως κι εσύ».

«Πρέπει να σας μιλήσω—»

«Και τι νομίζεις πως κάνεις τώρα;»

Ο Πάνγκολ έκανε ένα βήμα πίσω. Κοίταξε γύρω, τους κίο-
νες και τα λαμπερά παράθυρα ψηλά, θαρρείς και μπορούσαν
να του πουν τι να πει.

«Αιδεσιμότατε. Στη σκεπή. Δίπλα στην πόρτα που βγάζει
η σκάλα στον νοτιοδυτικό πύργο υπάρχει ένα σκεπάρνι, τρο-
χισμένο, λιπασμένο, φυλαγμένο, έτοιμο».

«Εύγε. Σοφό».

Ο Πάνγκολ έκανε μια χειρονομία με το ελεύθερο χέρι του.

«Δεν είναι τίποτα. Γι' αυτό είμαστε εδώ. Σκουπίζουμε,
καθαρίζουμε, σοβατίζουμε, πελεκάμε πέτρες, κόβουμε γυαλί
πού και πού, και δεν λέμε τίποτα—»

«Είστε όλοι πιστοί υπηρέτες του Οίκου. Προσπαθώ να 'μαι
κι εγώ επίσης».

«Ο πατέρας μου κι ο πατέρας του πατέρα μου. Κι ακόμα
περισσότερο μιας κι είμαι ο τελευταίος».

«Είναι καλή γυναίκα και σύζυγος, τέκνον μου. Έλπιζε και
κάνε υπομονή».

«Έχουνε χλευάσει όλη μου τη ζωή. Κι ακόμα χειρότερα.
Δεν είναι μονάχα αυτό– Ελάτε να δείτε το σπιτάκι μου».

«Το 'χω δει».

«Οχι όμως τις τελευταίες βδομάδες. Μπρος, ελάτε-» Και κουτσαίνοντας, γνέφοντάς του να βιαστεί με το ένα χέρι και σέρνοντας τη σκούπα με τ' άλλο, ο Πάνγκολ τον οδήγησε στη νότια πτέρυγα. «Ήταν το σπίτι μας. Τι θα απογίνουμε; Εκεί!»

Έδειξε μέσ' από τη μικρή πόρτα στην αυλή ανάμεσα στους σκεπαστούς διαδρόμους και το νότιο κλίτος. Ο Τζόσελιν έπρεπε να σκύψει το κεφάλι του με τον σκούφο για να βγει. Στάθηκε έξω ακριβώς από την πόρτα, με τον Πάνγκολ κάτω από τον αριστερό του ώμο, κι έμεινε να χάσκει βλέποντας τη δουλειά που είχε γίνει. Το προαύλιο ήταν γεμάτο στοίβες και σωρούς από πελεκημένες πέτρες. Έφταναν ψηλά μέχρι τα παράθυρα ανάμεσα στα αντερείσματα. Ό,τι χώρος άφηναν οι πέτρες ήταν γεμάτος δοκάρια και το πέρασμα ανάμεσά τους δεν ήταν πιο φαρδύ από ράμπα. Αριστερά από την είσοδο ήταν ένας πάγκος με αχυρένιο σκέπαστρο στον νότιο τοίχο. Λωρίδες μολύβι και γυαλί είχαν στοιβαχτεί κάτω από τ' άχυρο και δύο τσιράκια των αρχιμαστόρων δούλευαν εκεί, με κουδουνίσματα και ψαλιδίσματα να ηχούν.

«Βλέπετε, πάτερ; Καλά καλά δεν βρίσκω την πόρτα μου!»

Ο Τζόσελιν τον ακολούθησε προσεκτικά ανάμεσα στις στοίβες.

«Αυτό είναι όλο κι όλο ό,τι μου άφησαν. Και για πόσο ακόμα, πάτερ;»

Μπροστά στο σπιτάκι έμενε ένας μικρός χώρος όσο ένα παρεκκλήσι δωρητή και στον τοίχο στο τέλος υπήρχαν λιμνούλες με βρομόνερα. Ο Τζόσελιν κοίταξε με περιέργεια το σπιτάκι μιας και δεν είχε ξαναβρεθεί τόσο κοντά του. Τις προηγούμενες φορές, μια ματιά από την πόρτα προς το προαύλιο,

για να φανεί ευγενικός, ήταν αρκετή γιατί, στο κάτω κάτω της γραφής, ήταν δεν ήταν εκκλησιαστική ιδιοκτησία, η αυλή και το σπιτάκι ήταν το βασίλειο του Πάνγκολ. Καθημερινά η σκιά αυτού του μικρού σπιτιού έπεφτε στο νοτιοανατολικό παράθυρο – σαν μνημείο χτισμένο ενάντια στις προθέσεις του αρχιτέκτονα. Τώρα η ύλη του σπιτιού ήταν κοντά στα μάτια του, πράγμα που επίσης ήταν άλλο ένα σμίξιμο του μέσα και του έξω. Το σπιτάκι κρεμόταν, θαρρείς, στη γωνία της αυλής πάνω στον τοίχο του καθεδρικού, όμοιο με το πουρί κάτω από τα γείσα παμπάλαιου σπιτιού, όπου γενές περιστεριών και σπουργιτιών έχουν αφήσει τα σημάδια τους και βάσεις από φωλιές. Ήταν ένα χτίσμα συνάμα κρυφό, μολωχτό και κραυγαλέο, χτισμένο δίχως άδεια, με την επίδειξη ανοχής, αποσιωπημένο επειδή η οικογένεια που ζούσε εκεί ήταν αναντικατάστατη. Έκρυβε ένα αντέρεισμα και μέρος ενός παραθύρου. Ένα μέρος του τοίχου ήταν γκρίζα πέτρα καθεδρικού σχεδόν τόσο παλιά όσο κι οι πέτρες του ίδιου του ναού. Υπήρχε μια παράδοξη πέτρινη ποδιά χωρίς παράθυρο από κάτω για να το προστατεύει. Ένα άλλο μέρος του τοίχου ήταν παλαιά δοκάρια και μπαγδατί. Υπήρχαν τούβλα λεπτά σαν όστια, παλιότερα από το σπιτάκι το ίδιο ή τον καθεδρικό, χιλιόχρονο ρωμαϊκό πλιάτσικο από κάποιο ψυχρό λιμάνι. Λίγη από τη σκεπή ήταν καλυμμένη περισσότερο με μολύβι και λίγη, πάλι, με πλάκες ολόιδιες με αυτές στη σκεπή της χορωδίας. Ύστερα ήταν η αχυροσκεπή, αλλά τόσο σάπια, που 'χε κρεμάσει φτενή, χορταριασμένη και κυματιστή. Ένας φεγγίτης είχε διαμορφωθεί σκόπιμα έτσι ώστε να στερεωθεί σ' αυτόν ένα ορθογώνιο κομμάτι που έμοιαζε βιτρό· όμως το άλλο παράθυρο ήταν πιο μικρό και αντί για γυαλί είχε

κέρατα.* Ύστερα από εκατόν πενήντα χρόνια, η κατασκευή του κομμάτι κομμάτι έδινε στο σπιτάκι μια αίσθηση αρχαιότητας και κούρασης. Είχε βουλιάξει όλο σαν την αχυροσκεπή, θαρρείς και τα τυχαία του κομμάτια είχαν πέσει το ένα πάνω στ' άλλο σε αιώνιο ύπνο.

Ο Τζόσελιν κοίταξε αυτές τις αντίπαλες προσβολές, πρώτα το σπιτάκι κι έπειτα, λοξά, τους σωρούς από οικοδομικά υλικά που στριμώχνονταν γύρω του.

«Μάλιστα».

Προτού προλάβει να πει κάτι ακόμα, μια φωνή άρχισε να τραγουδά γλυκά μες στο σπιτάκι. Η Γκούντι βγήκε έξω, τον είδε, σταμάτησε να τραγουδά, χαμογέλασε λοξά κι άδειασε έναν ξύλινο κάδο στη βάση του νότιου τοίχου. Μπήκε ξανά μέσα και γι' άλλη μια φορά την άκουσε να τραγουδάει.

«Όλα αυτά που είπες, Πάνγκολ. Είμαστε παλιοί φίλοι, εσύ κι εγώ, κι ας είναι η κοινωνική μας θέση διαφορετική, ας είμαστε λοιπόν πρακτικοί. Θα χτίσουν, πάει και τελείωσε. Πες μου τι συμβαίνει στ' αλήθεια».

Ο Πάνγκολ κοίταξε μεμιάς προς τους άντρες που σφύριζαν κι έσπαζαν γυαλί. Ο Τζόσελιν έσκυψε.

«Έχει να κάνει με την καλή σου τη σύζυγο; Δουλεύουν, μήπως, πολύ κοντά της;»

«Δεν είν' αυτό».

Ο Τζόσελιν σκέφτηκε για μια στιγμή νεύοντας στον άντρα με σοφία. Μίλησε μαλακά.

«Της φέρονται όπως θα φέρονταν κάποιοι άντρες στις

* Τον Μεσαίωνα στα πιο φτωχικά σπίτια μούλιαζαν στο νερό κέρατα για τρεις μήνες, κι αφού τα έκαναν επίπεδα, τα συνάρμοζαν σε παράθυρα. (Σ.τ.Μ.)

γυναίκες στον δρόμο; Λένε πράγματα από πίσω της; Μιλάνε χυδαία;»

«Όχι».

«Τότε λοιπόν;»

Ο θυμός είχε χαθεί από την όψη του Πάνγκολ. Τώρα υπήρχε σ' αυτή σαστισμένη ικεσία.

«Άμα το καλοσκεφτείς, είν' αυτό. Γιατί εμένα; Άλλος δεν υπάρχει; Γιατί να ρεζιλεύουν εμένα;»

«Πρέπει να 'μαστε υπομονετικοί».

«Συνεχώς. Ό,τι κι αν κάνω. Χλευάζουν και γελάνε. Αν κοιτάξω πίσω—»

«Άνθρωπέ μου, παραείσαι εύθικτος. Πρέπει να το ανεχτείς».

Ο Πάνγκολ πείσμωνσε.

«Πόσο καιρό;»

«Θα 'ναι μια δοκιμασία για όλους μας. Το ομολογώ. Δύο χρόνια».

Ο Πάνγκολ έκλεισε τα μάτια και βόγκηξε.

«Δυο χρόνια!»

Ο Τζόσελιν τον χτύπησε φιλικά στον ώμο.

«Σκέψου, τέκνον μου. Οι πέτρες λίγο λίγο θα υψώνονται, και το ξύλο. Δεν θα σπάζουν για πάντα γυαλί μες στα μούτρα σου. Κι έπειτα το κωδωνοστάσιο θα τελειώσει και ο Οίκος μας θα είναι ακόμα πιο θαυμαστός».

«Δεν θα το δω, αιδεσιμότατε».

«Γιατί, για τ' όνομα του—»

Σταμάτησε συνειδητοποιώντας τον ξαφνικό του εκνευρισμό· αλλά έπειτα κοίταξε κατάματα τον άνθρωπο και ο εκνευρισμός ξαφνικά τον κυρίεψε ξανά. Γιατί είδε τα λόγια

στο μυαλό του Πάνγκολ, τόσο καθαρά όσο αν ήταν γραμμένα εκεί: Επειδή δεν υπάρχουν θεμέλια και η Μωρία του Τζόσελιν θα γκρεμιστεί προτού στερεώσουν τον σταυρό στην κορυφή.

Έσφιξε τα δόντια.

«Είσαι σαν τους υπόλοιπους· όχι σαν τον γέρο με το σκεπάρνι. Δεν έχεις πίστη».

Όμως ο Πάνγκολ κοιτούσε κάτω. Ζύγωσε στη σκιά του Τζόσελιν. Το πυκνό σκονισμένο του μαλλί, το χρώμα του, καφέ και σαν της σβουινιάς, και η σκόνη του, βρίσκονταν δεκαπέντε εκατοστά κάτω από το πρόσωπο του Τζόσελιν κι έσκυβαν μπρος προς το ράσο. Μέσ' από τον εκνευρισμό του, ο Τζόσελιν άκουσε ένα βραχνό, κρυφό μουρμούρισμα.

«Πώς μπορώ να το αντέξω; Με χτυπάνε εκεί που 'μαι ολότελα απροφύλαχτος. Ντροπιάζομαι μπροστά στους ανθρώπους, μπροστά στην ίδια μου τη γυναίκα· το 'να προστίθεται στ' άλλο, και κάθε ημέρα, κάθε ώρα–»

Ο Τζόσελιν ένωσε ένα κοφτό χτύπημα στο κουντεπιέ, κοίταξε και είδε εκεί ένα υγρό αστέρι που οι ακτίνες του κυλούσαν πάνω στο λίκος για την αδιαβροχοποίηση του παπουτσιού κι από κει στη λάσπη της αυλής. Ξεφύσησε ανυπόμονα και κοίταξε γύρω, γυρεύοντας να πει κάτι. Όμως το ηλιόφως στην πέτρα τράβηξε το βλέμμα του προς τα πάνω, στον άδειο αέρα πάνω από κει που τέμονταν τα κλίτη και οι πτέρυγες, κει που τα αντερείσματα του λειψού πύργου περίμεναν τον αρχιμάστορα και τους τεχνίτες του. Θυμήθηκε πώς έσπαζαν οι εργάτες τις πλάκες καταμεσής στον ναό και ο εκνευρισμός του εξανεμίστηκε, καθώς έξαψη τον πλημμύριζε ξανά.

«Να 'σαι υπομονετικός, είπα! Και σου υπόσχομαι αυτό: Θα μιλήσω του αρχιμάστορα».

Χτύπησε ξανά φιλικά τον ώμο του δερμάτινου ρούχου κι έφυγε βιαστικά, ανάμεσα στους σωρούς από ξύλο και πέτρα. Οι εργάτες στον πάγκο τού είχαν γυρισμένη την πλάτη. Έσκυψε να μπει από τη μικρή πόρτα στη νότια πτέρυγα και στάθηκε για μια στιγμή ανοιγοκλείνοντας τα μάτια στο σκονισμένο ηλιόφως. Είδε πώς πλάκες από το πλακόστρωτο ήταν στοιβαγμένες στη μια μεριά καταμεσής στον ναό και πώς οι δύο σκαφτιάδες στέκονταν με τα πόδια κάτω από το δάπεδο. Πίσω τους στον βόρειο τοίχο ένα μεγαλύτερο κομμάτι από τον έξω κόσμο ήταν ορατό, έτσι ώστε μπορούσε να δει το σκέπαστρο με την αχυροσκεπή ανάμεσα στα μνήματα, όπου βρίσκονταν οι κορμοί έτοιμοι να χρησιμοποιηθούν. Στάθηκε μ' ένα χαμόγελο γύρω από τη μύτη του, με το κεφάλι ψηλά, και είδε τον πατέρα Άνταμ να πλησιάζει βιαστικά από το νότιο κλίτος με μια επιστολή στα χέρια, όμως τον έδιωξε με ένα νόημα.

«Αργότερα, καλέ μου άνθρωπε. Όταν θα 'χω προσευχηθεί».

Έτσι, διέσχισε βιαστικά το νότιο περίστω ανάμεσα στη χορωδία και το βεστιάριο, χαμογελώντας, με τη χαρά του να 'ναι λες κι είχε βγάλει φτερά. Η λειτουργία είχε τελειώσει και δεν υπήρχε κανένας πέρα από δύο χορωδούς που στέκονταν και κουβέντιαζαν δίπλα στη μέσα πόρτα. Στο παρεκκλήσι της Παναγίας το προσευχητήριο τον περίμενε έτοιμο στη κεντρική σειρά. Γονάτισε στην Αγία Τράπεζα κι έπειτα στο προσευχητήριο. Κάπου κοντά, άκουγε τον μουγγό να χτυπάει και να ξύνει απαλά την πέτρα. Όμως δεν χρειαζόταν να διώξει τούτους τους αδύναμους θορύβους μιας και η χαρά του ήταν σαν προσευχή βγαλμένη απευθείας μέσ' απ' την καρδιά.

Τι μπορώ να κάνω αυτή την πιο σπουδαία ημέρα, όταν

έχουν αρχίσει επιτέλους να φτιάχνουν με την πέτρα το όραμά μου, τι άλλο, παρά να ευχαριστήσω;

Έτσι, με τους αγγέλους και τους αρχαγγέλους–

Η χαρά έπεσε σαν ηλιόφως πάνω στις λέξεις, και πήραν φωτιά.

Είχε για τα γόνατα μια ταρίφα. Ήξερε πώς θα έπρεπε να είναι ύστερα από τόσο ή τόσο γονάτισμα. Τώρα, όταν από έναν αμβλύ πόνο είχαν περάσει στο τίποτα, κατάλαβε πως πάνω από μία ώρα είχε παρέλθει. Ήταν αυτός μες στον εαυτό του ξανά και, καθώς φώτα χόρευαν αργά μπρος στα κλειστά του μάτια, ένιωσε τον πόνο να χιμάει στα καλάμια του, στα γόνατά του, στους μηρούς του. Η προσευχή μου δεν ήταν ποτέ τόσο απλή· γι' αυτό μου πήρε τόσο χρόνο.

Κι έπειτα, ξαφνικά, κατάλαβε πως δεν ήταν μόνος. Όχι πως είδε ή άκουσε μια παρουσία. Την ένιωσε, σαν τη ζέστα φωτιάς στην πλάτη του, ισχυρή και απαλή συνάμα· και τόσο άμεση ήταν αυτής της παρουσίας η πίεση, που λες και την ασκούσε μες στη ραχοκοκαλιά του την ίδια.

Έσκυψε έντρομος το κεφάλι, μετά βίας ανασαίνοντας. Επέτρεψε στην παρουσία να κάνει ό,τι θα έκανε. Είμαι εδώ, έμοιαζε αυτή να λέει, μην κάνεις τίποτα, είμαστε εδώ και εργαζόμαστε για το καλό όλοι μαζί.

Κι ύστερα αποτόλμησε να σκεφτεί ξανά, μες στη ζέστα στα νώτα του.

Είναι ο φύλακας άγγελός μου.

Κάνω το έργο Σου και μου έστειλες τον αγγελιοφόρο Σου για να με παρηγορήσει. Όπως παλιά στην έρημο.

Καὶ ταῖς μὲν δυσὶ κατεκάλυπτον τὸ πρόσωπον, ταῖς δὲ δυσὶ κατεκάλυπτον τοὺς πόδας καὶ ταῖς δυσὶν ἐπέταντο.*

Χαρά, φωτιά, χαρά.

Κύριε, Σε ευχαριστώ που με κράτησες ταπεινό!

Γι' άλλη μια φορά, τα παράθυρα ενώνονταν. Ο βίος του αγίου φλογιζόταν ακόμη μέσα τους με κυανό χρώμα, κόκκινο, πράσινο· όμως η σπίθα και το κομμάτιασμα του ήλιου είχε μετατοπιστεί. Αυτός ήταν πίσω, κοιτούσε το οικείο παράθυρο πάνω από τα πλεγμένα του χέρια, κι ο άγγελος τον είχε εγκαταλείψει.

Ελαφροί χτύποι.

Ξύσιμο.

Λαμπρύνεις τη ζωή των εκλεκτών Σου όπως ο ήλιος σ' ένα παράθυρο.

Έδωσε ώθηση στο προσευχητήριο και κατόρθωσε να σπάσει την ακαμψία στα γόνατά του. Τρέκλισε ένα δυο βήματα προτού μπορέσει να σταθεί και να βαδίζει στητός. Έσιαξε το ράσο με το δεξί του χέρι και, καθώς το έκανε, θυμήθηκε τα ελαφριά χτυπήματα και τα ξυσίματα και κοίταξε προς τον βόρειο τοίχο, κει που καθόταν ο μουγγός χάσκοντας. Είχε ένα πανί στις πλάκες στα πόδια του κι έξυνε προσεκτικά την πέτρα. Σηκώθηκε μεμιάς όταν η σκιά του Τζόσελιν έπεσε πάνω του. Ήταν ένας γεροδεμένος νεαρός άντρας και κρατούσε εύκολα το σκαλιστό στα δύο χέρια μπροστά στο στομάχι του. Η χαρά και η παρηγοριά κι η γαλήνη του αγγέλου έντυναν την όψη του νεαρού άντρα με χάρη, όπως όλο τον κόσμο· έτσι

* Ησαΐας, 6:2. «Δύο για να σκεπάζουν το πρόσωπό τους, δύο για να σκεπάζουν τα πόδια τους και τις άλλες δυο για να πετάνε». (Σ.τ.Μ.)

ο Τζόσελιν ένωσε ένα χαμόγελο να καμπυλώνει στο πρόσωπό του τις γραμμές καθώς, γύρω από τη μύτη του, κοιτούσε προς το μέρος του άλλου. Ήταν επίσης μεγάλοςωμος· μπορούσε να κοιτάξει τον πρεσβύτερο από το ίδιο ύψος, κατάματα. Ο Τζόσελιν, μες στη χαρά από τον άγγελο, τον κοίταξε από πάνω μέχρι κάτω, ακόμη χαμογελώντας, αγαπώντας τον, το μαυρισμένο του πρόσωπο και τον λαιμό του, το στήθος και που το δέρμα με τα κορδόνια άνοιγε φανερώνοντας μια κρυφή λόχμη από μαύρες τρίχες, το σγουρομάλλικο κεφάλι, τα μαύρα μάτια κάτω απ' τα μαύρα φρύδια, τα μαυρισμένα μπράτσα με τον ιδρώτα από τις μασχάλες να φαίνεται μέσ' από το γιλέκο, τα πόδια οκλαδόν, τα χοντροκομμένα παπούτσια που ήταν άσπρα από τη σκόνη.

«Σήμερα, θαρρώ, ήμουν όσο ήθελες ασάλευτος!»

Ο νεαρός άντρας ένευσε πρόθυμα ξανά και ξανά κι έβγαλε ένα μουρμούρισμα μέσ' από το λαρύγγι. Ο Τζόσελιν συνέχισε να χαμογελά προς αυτά τα μάτια με τη σκυλίσια προθυμία τους. Εκεί που οδηγούσα θα ακολουθούσε. Αχ και να 'ταν ο πρωτομάστορας! Μπορεί μια μέρα–

«Δείξε μου, τέκνον μου».

Ο νεαρός άντρας έβαλε το ένα χέρι κάτω από την πέτρα και την ακούμπησε γυρισμένη πλάγια, σε προφίλ, πάνω στο στήθος του. Ο Τζόσελιν σήκωσε το κεφάλι και γέλασε.

«Α όχι, όχι! Δεν είμαι τόσο μυταράς! Ούτε κατά διάνοια!»

Κι έπειτα το προφίλ τού τράβηξε ξανά την προσοχή κι έμεινε αμίλητος. Μύτη, σαν ράμφος αϊτού. Στόμα ορθάνοιχτο, μάγουλα με ρυτίδες βαθουλωμένα κάτω από το ζυγωματικό, μάτια βαθιά μέσα στις κόγχες. Σήκωσε το χέρι στην άκρη του στόματός του και τράβηξε τις παράλληλες ράχες της σάρκας

και του δέρματος. Άνοιξε το στόμα για να νιώσει πώς αυτή η ενέργεια τα τσίτωνε, χτυπώντας τα δόντια του μεταξύ τους τρεις φορές καθώς το έκανε.

«Και όχι, τέκνον μου. Ούτε τόσα μαλλιά έχω!»

Ο νεαρός άντρας τίνανε πλάγια το ελεύθερο χέρι του, το μάζεψε ξανά και σάρωσε με τη χούφτα τον αέρα σαν χελιδόνι που πετούσε.

«Ένα πουλί; Τι πουλί; Αϊτός ίσως; Σκέφτεσαι το Άγιο Πνεύμα;»

Το χέρι απλωτό ξανά, να σαρώνει.

«Α, μάλιστα! Θες να δώσεις μια αίσθηση ταχύτητας!»

Ο νεαρός άντρας γελά μ' όλη του την όψη, η πέτρα παραλίγο να του πέσει αλλά την πιάνει ξανά, τούτη η επικοινωνία πάνω από την πέτρα είναι σαν με έναν άγγελο, χαρά-

Κι έπειτα σιωπή, καθώς κοιτούν την πέτρα και οι δύο.

Ορμά με τους αγγέλους, ακινητώντας με άπειρη ταχύτητα, με τα μαλλιά να ανεμίζουν, να τραβιούνται πίσω, ισιωμένα από τον άνεμο του πνεύματος, το στόμα ανοιχτό, όχι για να ρέει από μέσα βρόχινο νερό, αλλά ωσαννά και αλληλούια.

Τώρα ο Τζόσελιν σήκωσε το κεφάλι και χαμογέλασε θλιμμένα.

«Δεν σου φαίνεται πως βάζεις την ταπεινότητά μου σε δοκιμασία, κάνοντάς με άγγελο;»

Μουρμούρισμα μες στο λαρύγγι, κούνημα του κεφαλιού, μάτια πρόθυμα σαν του σκύλου.

«Έτσι θα ενσωματωθώ λοιπόν στο χτίσμα, εξήντα μέτρα ψηλά, σε κάθε πλευρά του πύργου, με το στόμα ανοιχτό, να αναγγέλλω τη μέρα και τη νύχτα ως την ημέρα της κρίσεως; Για να δω το πρόσωπο».